

Якимів Мар'яна Вікторівна. «Німецькі фразеологічні одиниці як засоби вербалізації концептів «Дисципліна» і «Порядок». Структура. Семантика. Текстове функціонування».

Дипломна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти. На правах рукопису. Спеціальність 035 Філологія. Спеціалізація 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша - німецька, Івано-Франківськ, 2023.

Магістерська робота присвячена дослідженню концепту «дисципліна» і «порядок» у німецькій фразеології. Цей концепт має значний вплив на німецьку мову та спосіб висловлення подій та їх наслідків. Фразеологізми та лексеми, пов'язані з цим концептом, виражають не лише лексико-семантичні значення, а й емоційні, культурні та історичні аспекти даного уявлення у німецькому суспільстві.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, визначено завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну роботи, методи дослідження, охарактеризовано фактичний матеріал, а також вказано практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі описуються поняття концепту та концептосфери, розглядаються аспекти структури концепту та взаємозв'язки між його складовими елементами. Розділ містить опис фразеології як засобу вербалізації концептосфери, характеристику дефініції та межі фразеології, специфіку фразеологізмів як особливого класу мовних одиниць зі своїми властивостями та функціями, класифікацію фразеологічних одиниць.

У другому розділі подано основні лексеми, що вербалізують концептосферу «дисципліна» і «порядок», охарактеризовано монологічну та цілісну ідіоматичну вербалізацію даної концептосфери у німецькій фразеології.

Третій розділ містить джерела та критерії добору емпіричного матеріалу, тематичну характеристику аналізованих текстів та кількісний аналіз емпіричного матеріалу (узуальні, okazionalni, arhaizovani frazеологічні одиниці).

Ключові слова: концепт, концептосфера, вербалізація, гіперконцепт, узуальні, okazionalni, arhaizovani frazеологічні одиниці.

Zusammenfassung

Jakymiw Maryana. «Deutsche phraseologische Einheiten als Verbalisierungsmittel der Konzepte «Disziplin» und «Ordnung». Struktur. Semantik. Textfunktion».

Diplomarbeit der zweiten (Master-)Hochschulstufe. Mit den Rechten vom Manuskript. Fachrichtung 035 Philologie. Spezialisierung 035.043 Germanische Sprachen und Literaturen (einschließlich Übersetzung), Hauptfach Deutsch, Iwano-Frankiwsk, 2023.

Die Masterarbeit widmet sich der Untersuchung des Begriffs «Disziplin» und «Ordnung» in der deutschen Phraseologie. Der Begriff «Disziplin» und «Ordnung» hat großen Einfluss auf die deutsche Sprache und die Ausdrucksweise unterschiedlicher Ereignisse und ihrer Folgen. Mit diesem Konzept verbundene Phraseologismen und Lexeme drücken nicht nur lexikalisch-semantische Bedeutungen aus, sondern auch emotionale, kulturelle und historische Aspekte dieser Vorstellung in der deutschen Gesellschaft.

Die Einleitung konkretisiert die Relevanz des Forschungsthemas, formuliert das Ziel, definiert Aufgabenstellung, Gegenstand, wissenschaftliche Neuheit der Arbeit, Forschungsmethoden, charakterisiert das Sachmaterial und weist auch auf die praktische Bedeutung der erzielten Ergebnisse hin.

Das erste Kapitel beschreibt die Begriffe Konzept und Konzeptosphäre, betrachtet die Aspekte der Struktur des Konzepts und die Beziehungen zwischen seinen konstituierenden Elementen. Das Kapitel enthält eine Beschreibung der Phraseologie als Mittel zur Verbalisierung der konzeptuellen Sphäre, eine Beschreibung der Definition und Grenzen der Phraseologie, die Besonderheit von Phraseologieeinheiten als besonderer Klasse von Spracheinheiten mit eigenen Eigenschaften und Funktionen, eine Klassifizierung von Phraseologieeinheiten.

Im zweiten Kapitel werden die wichtigsten Lexeme vorgestellt, die die Konzeptosphäre «Disziplin» und «Ordnung» semantisieren, die monolexikalische und die integrale idiomatische Verbalisierung der Begriffssphäre «Disziplin» und «Ordnung» werden in der deutschen Phraseologie.

Das dritte Kapitel enthält Quellen und Kriterien für die Auswahl des empirischen Materials, thematische Merkmale der analysierten Texte und quantitative Analyse des empirischen Materials (okasionell, usuell, archaisch).

Schlüsselwörter: Konzept, Konzeptosphäre, Verbalisierung, Hyperkonzept, okasionelle, usuelle, archaische phraseologische Einheiten.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ І КОНЦЕПТОЛОГІЯ	10
1.1. Поняття концепту і концептосфери	10
1.2. Концепт і поняття	
Помилка! Закладку не визначено.	
1.3. Лексико-семантичне поле, лексико-семантична група і концептосфера	
2Помилка! Закладку не визначено.	
1.4. Фразеологія як засіб вербалізації концептосфери	27
1.4.1. Дефініція і межі фразеології	
Помилка! Закладку не визначено.	
1.4.2. Ознаки фразеологічної одиниці: стійкість, відтворюваність, ідіоматичність	
Помилка! Закладку не визначено.	
1.4.3. Фразеологізм як особливий тип мовного знака	31
1.4.4. Класифікація фразеологічних одиниць	33
Висновки до розділу 1	35
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТОСФЕРИ У ФРАЗЕОЛОГІЧНІЙ СКЛАДОВІЙ ЛЕКСИЧНОЇ СИСТЕМИ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	36
2.1. Основні лексеми, що вербалізують концептосфери «дисципліна» і «порядок»	36
2.2. Ядерні та периферійні складові ЛСГ та ЛСП «дисципліна» і «порядок»	40
2.3. Монолексемна вербалізація концептосфер «дисципліна» і «порядок» у німецькій фразеології	42

2.4. Цілісна ідіоматична вербалізація концептосфер «дисципліна» і «порядок» у німецькій фразеології	45
Висновки до розділу 2	51
РОЗДІЛ III. ТЕКСТОВЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ НІМЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ ВЕРБАЛІЗАЦІЄЮ КОНЦЕПТОСФЕР «ДИСЦИПЛІНА» І «ПОРЯДОК»	52
3.1. Джерела та критерії добору емпіричного матеріалу	52
3.2. Тематична характеристика аналізованих текстів	54
3.3. Кількісний аналіз емпіричного матеріалу. Узуальні, okazіональні, архаїзовані фразеологічні одиниці	56
Висновки до розділу III	61
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

Дослідження концептів у мові є одним з найбільш перспективних напрямків в лінгвістиці на сьогоднішній день. Концепти представляють собою абстрактні ментальні структури, що відображають різні аспекти людської діяльності та сприйняття об'єктивної дійсності. Вони є глобальними розумовими одиницями, що втілюють структуроване знання.

Людина мислить концептами, комбінуючи їх та створюючи нові концепти під час процесу мислення. Концепти виражаються у мові за допомогою слів та фраз, які мають семантичне значення. Вивчення концептів у мові допомагає нам краще розуміти, як ми організовуємо свої знання про світ, як класифікуємо об'єкти та явища, і як виражаємо свої думки та уявлення.

Це дослідження є **актуальним**, оскільки воно надає нам інсайти в мовний апарат та когнітивні процеси, які лежать в основі мовного використання.

Впровадження терміну «концепт» у категоріальний апарат лінгвістичної науки відбулося в контексті змін гуманітарної наукової парадигми, яка ставить людину в центр дослідження. Вчені вивчають роль та структуру концептів у мові та мисленні людини. Вони аналізують, як концепти впливають на формування

значень слів і виражень, як вони організовані в мовному просторі, а також як вони відображають культурні особливості і сприйняття світу.

Концепт «дисципліна» і «порядок» є складним та має багато аспектів. Цей концепт відображає сферу людської діяльності, яка характеризується організованою діяльністю націй, держав або інших соціальних груп.

Вивчення концептів у мові відкриває широкі перспективи для подальших досліджень в лінгвістиці, психології та когнітивних науках, що сприяє розумінню людського мислення та сприйняття світу через призму мови.

Об'єктом дослідження є пареміологічний та фразеологічний фонд німецької мови.

Предметом дослідження виступають пареміологічні та фразеологічні одиниці сучасної німецької мови на позначення концепту «дисципліна» і «порядок».

Мета – визначити структурні елементи концепту «дисципліна» і «порядок» та проаналізувати пареміологічні та фразеологічні одиниці на позначення вказаного концепту. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання наступних завдань:

- Охарактеризувати поняття концепту і концептосфери;
- Описати поняття фразеології як засобу вербалізації концептосфери та ознак фразеологічної одиниці: стійкість, відтворюваність, ідіоматичність;
- Класифікувати фразеологічні одиниці;
- Визначити основні лексеми, що вербалізують концептосферу «дисципліна» і «порядок»;
- Описати ядерні та периферійні складові ЛСГ та ЛСП «дисципліна» і «порядок»;
- Охарактеризувати монолексемну та цілісну ідіоматичну вербалізацію концептосфери «дисципліна» і «порядок» у німецькій фразеології;
- Визначити джерела та критерії добору емпіричного матеріалу та тематичну характеристику аналізованих текстів;
- Виконати кількісний аналіз емпіричного матеріалу. Узуальні, okazionalni, arhaizovani fразеологічні одиниці.

У виконанні дослідження про концепти та їх роль у мові використовувалися різні **методи**: метод індукції, дедукції та спостереження, дескриптивний метод, метод моделювання, метод дефініційного та етимологічного аналізу, метод кількісних підрахунків.

Матеріалом дослідження є фразеологізми, які зустрічаються в сучасних засобах масової інформації та фразеологічні вирази, знайдені у словнику «Duden, Band 11: Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten»

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі на широкому емпіричному матеріалі здійснено системне і всебічне дослідження засобів мовної репрезентації концепту «дисципліна» і «порядок».

Практичне значення: дослідження концепту «дисципліна» і «порядок» має практичну значущість у контексті викладання дисциплін загальнофілологічного циклу, таких як лінгвокультурологія та когнітивна лінгвістика. Результати дослідження можуть бути використані для розробки спецкурсів із зазначених дисциплін, що дозволить студентам більш глибоко розуміти роль та значення концепту «дисципліна» і «порядок» у мові та культурі. Крім того, опрацьований фактичний матеріал може бути використаний при укладанні німецько-українських та українсько-німецьких словників фразеологічних одиниць, які використовуються для позначення аспектів, пов'язаних із даною тематичною сферою.

Структура роботи: Дослідження складається зі вступу, трьох розділів з висновками по кожному з них, загальних висновків, списку використаної літератури, що налічує 40 джерел. Обсяг роботи разом із бібліографією складає 66 сторінок: основний текст – 54 сторінки.

ВИСНОВКИ

Розгляд теоретичних засад дослідження фразеології і концептології як двох взаємопов'язаних дисциплін дозволяє з'ясувати, що фразеологія виступає як засіб вербалізації концептосфери, що допомагає виразити концептуальні моделі у мовленні.

Дефініція фразеології і її меж свідчить, що фразеологія включає в себе фразеологічні одиниці - сполучення слів, які мають закріплене значення, відтворюваність і ідіоматичність. Ці ознаки роблять фразеологічні одиниці відрізняється від простих словосполучень і фраз.

Фразеологізми як особливий тип мовного знака мають фіксоване значення, економлять мовні ресурси, не є лексично транспарентними і мають граматичну стабільність. Вони використовуються для стилістичного забарвлення тексту, підсилення виразності та побудови концептуальних моделей у мовленні.

Фразеологічні одиниці можуть бути класифіковані за різними критеріями, такими як структура, значення, походження та сфера вживання.

У питанні класифікації фразеологічних одиниць розглянуто різні підходи до класифікації, такі як семантична, структурна та функціональна. Це дозволило краще зрозуміти різноманітність фразеологічних одиниць і їхні різні варіанти вживання.

Фразеологія відіграє важливу роль у вербалізації концептосфери. Це має велике значення для подальшого дослідження фразеологічних одиниць та їхнього впливу на мовлення.

Дослідження концептосфери «дисципліна» та «порядок» у фразеологічній складовій лексичної системи німецької мови визначило основні лексеми, що вербалізують концептосфери «дисципліна» і «порядок», ядерні та периферійні складові ЛСГ та ЛСП «дисципліна» і «порядок», окреслило монолексемну вербалізація концептосфер «дисципліна» і «порядок» у німецькій фразеології, дозволило простежити та виокремити ідіоматичну вербалізація концептосфер «дисципліна» і «порядок» у німецькій фразеології.

Аналіз фразеологізмів та лексем, пов'язаних з концептом «дисципліна» і «порядок» в німецькій мові, дозволяє зробити наступні висновки: фразеологізми та лексеми пов'язані з різними аспектами даного поняття. Вони можуть мати емоційне забарвлення, викликати схвалення або негативне ставлення. Вживання певних фразеологізмів та лексем може залежати від контексту та мети тих, хто спілкуються, включаючи збільшення або зменшення негативного враження, підкреслення важливості або масштабу подій. Фразеологізми та лексеми

відображають культурні, історичні та соціальні аспекти даного явища в німецькій лінгвокультурній спільноті.

«Дисципліна» і «порядок» як концепт має значний вплив на німецьку мову та спосіб висловлення різноманітних подій та їх наслідків. Фразеологізми та лексеми, пов'язані з цим концептом, виражають не лише лексико-семантичні значення, а й емоційні, культурні та історичні аспекти уявлень про дисципліну і порядок у німецькому суспільстві.

Дослідження текстового функціонування німецьких фразеологічних одиниць, які відображають концептосфери "дисципліна" і "порядок", аналіз емпіричного матеріалу, що складається з текстів різних жанрів і типів, дозволило нам зрозуміти роль і значення цих фразеологічних одиниць у передачі концептів та вплив їхнього вживання на сприйняття тексту.

За допомогою кількісного аналізу емпіричного матеріалу, встановлено, які фразеологічні одиниці є найчастіше вживаними в контекстах, пов'язаних з війною і миром, виділено узуальні, okazionalні та архаїзовані фразеологічні одиниці, які мають свої особливості в контексті передачі концептуальної інформації.

Виявлено, що фразеологічні одиниці зі смисловим відтінком "дисципліна" відрізняються від тих, які пов'язані з "порядком". Вони можуть мати різні емоційні забарвлення, стилістичні властивості та використовуватися для передачі різних аспектів цих концептів.

Дослідження дозволило отримати глибше розуміння того, як німецькі фразеологічні одиниці здатні вербалізувати концептосфери "дисципліна" і "порядок" у текстовому функціонуванні, що необхідно при аналізі та розумінні текстів, що стосуються цих тематик, а також для подальших досліджень у галузі фразеології та концептуалізації.

У дослідженні розглянуто різні аспекти фразеології та її роль у вербалізації концептосфери, роль фразеології як особливої групи мовних одиниць, що мають стійкість, відтворюваність та ідіоматичність та особливого типу мовного знака, що поєднує у собі значення та форму. З'ясовано, що вони можуть бути потужним засобом передачі концептуальної інформації.

Кількісний аналіз емпіричного матеріалу, визначення узуальних, okazіональних та архаїзованих фразеологічних одиниці, що зустрічаються в текстах, що стосуються концептосфер "дисципліна" і "порядок" дозволяє краще розуміти вживання цих фразеологічних одиниць та їхню роль у стилістичному орнаментуванні текстів.

Загальним висновком дослідження є те, що фразеологічні одиниці є важливим інструментом вербалізації концептів у мові. Вони допомагають передати не лише смислову інформацію, але й емоційний та стилістичний відтінок. Розуміння фразеології та її ролі у вербалізації концептосфер є важливим для лінгвістичного аналізу текстів та мовного виразу загалом.